

Nitel Araştırmalarda Veri Doğunluğu¹

Sinan AKÇAY² - Esra KOCA³

Başvuru Tarihi: 21.01.2024

Kabul Tarihi: 01.07.2024

Makale Türü: Derleme

Öz

Nitel araştırmalarda veri doğunluğu araştırmanın güven duyulabilirliği ve örneklemin gerekçelendirilmesi açısından önemlidir. Veri doğunluğunun nitel araştırma sürecinde bilinçli olarak gözlemlenmesi ve hangi aşamada ve nasıl doğunluğa ulaşıldığı şeffaflıkla araştırma raporunda belirtilmesi gerekmektedir. Bu çalışma, nitel araştırma yöntem ve tekniklerini kullanarak araştırma yapacak olan araştırmacılara veri doğunluğunu nasıl gerekçelendireceklerine ve veri doğunluğu açısından dikkat edilmesi gereken hususlara dair bir rehber ortaya koymayı amaçlamaktadır. Derleme olarak tasarlanan çalışmada veri doğunluğu, doğunluk türleri ve doğunluğu etkileyen faktörler hakkında bilgi verilmektedir. Bu çalışmada nitel araştırmalarda doğunluğa ulaşmak ve doğunluğu belirlemek için net bir formülün bulunmadığı ve veri doğunluğunun araştırmanın tasarlanmasından analiz edilmesine kadarki süreçlerle ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Bu odakta veri doğunluğu açısından dikkat edilmesi gereken hususlara dair tasarlanan rehberde araştırmanın tasarlanması, verilerin oluşturulması ve verilerin analiz edilmesi süreçleriyle ilgili faktörlere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nitel Araştırma, Veri Doğunluğu, Örneklem Büyüklüğü

Atf: Akçay, S. ve Koca, E. (2024). Nitel araştırmalarda veri doğunluğu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(3), 829-848.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, sinannakcay@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9485-5891

³ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Kazım Karabekir Meslek Yüksek Okulu, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, shuesrakoca@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2231-0929

Data Saturation in Qualitative Research

Sinan AKÇAY⁴ - Esra KOCA⁵

Submitted by: 21.01.2024

Accepted by: 01.07.2024

Article Type: Review

Abstract

In qualitative research, data saturation is important for the trustworthiness of the research and justification of the sample. Vigilance in observing data saturation is crucial in the qualitative research process, and the report should transparently articulate the specific stage at which saturation is reached. This study endeavors to provide a guide for researchers employing qualitative research methods and techniques on how to justify data saturation and the key considerations in terms of data saturation. The study, which is designed as a review, offers insights into data saturation, encompassing its various types and factors that influence its attainment. This study underscores the absence of a clear formula for achieving and determining saturation in qualitative research, emphasizing the intrinsic connection of data saturation to processes spanning from research design to analysis. In this focus, the guide to the issues to consider in relation to data saturation includes factors related to the processes of research design, data generation and data analysis.

Keywords: Qualitative Research, Data Saturation, Sample Size

⁴ Selçuk University, Faculty of Health Sciences, Department of Social Work, sinannakcay@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9485-5891

⁵ Karamanoğlu Mehmet Bey University, Kazım Karabekir Vocational School, Social Services and Counselling Department, shuesrakoca@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2231-0929

Giriş

Son yıllarda yapılan bilimsel araştırmalarda nitel araştırma yöntemleri daha fazla kullanılmakta (Çelik, Baykal, ve Memur, 2020, s. 380; Ertugay, 2019, s. 51; Güneş ve Erdem, 2022, s. 83; Pathak, Jena, ve Kalra, 2013, s. 192), nitel araştırmaya olan ilgi ve nitel paradigmaya duyulan saygı artmaya devam etmekte, profesyonel dergilerde ve konferanslarda daha fazla nitel araştırmaya yer verilmektedir (Probst, 2015, s. 45). Nitel araştırma, insanların içinde buldukları sosyal dünyaya ilişkin algılarını, onlarla derinlemesine, uzun süreli etkileşimde bulunarak keşfetmeyi gerektiren doğal bir süreçtir (Glesne, 2020a, s. 11). İnsan deneyimlerini hümanist, yorumlayıcı bir yaklaşımla anlamaya ve açıklamaya çalışan nitel araştırma süreci (Jackson, Drummond, ve Camara, 2007, s. 21); sosyal dünyanın ve bilginin doğası, araştırmanın amaçları ve hedef kitlesi, katılımcıların özellikleri ve araştırmacının konumu gibi bir dizi faktöre bağlıdır (Ormston, Spencer, Barnard, ve Snape, 2014, s. 2).

Keşfedilmek istenen temel bir olgu çerçevesinde şekillenen nitel araştırmanın kendine özgü bazı özellikleri vardır (Creswell, 2017b, s. 6). Nitel araştırma araştırılan olgu hakkında katılımcıların bakış açılarını yansıtmakta (Allan ve Skinner, 2020; Creswell, 2017b, s. 6; Flynn ve Korcuska, 2018, s. 35; Merriam ve Grenier, 2019, s. 20) ve veri toplarken doğal ve gerçek ortamlarda doğrudan saha gözlemleri yaparak (Cypress, 2015, s. 358; Patton, 2005) içinde bulunulan ortamın ya da etkileşim halinde olunan sosyal çevrenin insanların deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini anlamaya çalışmaktadır (Creswell, 2017b, s. 6). Elde edilecek verileri genelleme amacıyla olmayan nitel araştırmacılar (Ertugay, 2019, s. 51; Mandal, 2018, s. 625) az sayıda katılımcıdan daha derinlikli bilgiler elde edebilmek için veri toplamaya odaklanmaktadır (Alam, 2021, s. 7; Creswell, 2017a s. 20, 2017b, s. 7). Gelişime ve değişime açık bir süreç olan nitel araştırmanın başka bir özelliği de daha önceden belirlenmemiş olan kişi ve değişkenleri keşfedici bir nitelikte ele almasıdır (Creswell, 2017b, s. 7; Khoa, Hung, ve Hejsalem-Brahmi, 2023, s. 1). Nitel araştırma bilinmeyen keşfedilmesi için oldukça önemlidir (Creswell, 2017a, s. 21). Bu açıdan nitel araştırma yöntemi, haklarında çok fazla araştırma yapılmayan, ötekileştirilmiş grupların gerçekliğinin ele alınması ve anlaşılması için oldukça uygundur (Creswell, 2017b, s. 7; Moree, 2018, s. 1-22; Pincock ve Jones, 2020, s. 1). Ayrıca araştırılması zor olan hassas sorunlara sahip bireylerin deneyimlerini onlarla doğrudan temas kurarak derinlemesine görüşmeler yoluyla ortaya koymayı olanaklı kılması açısından da oldukça kullanışlıdır (Creswell, 2017b, s. 8; Dempsey, Dowling, Larkin, ve Murphy, 2016, s. 480-490). Son olarak nitel araştırmacılar araştırma sürecinde aktif bir roledir (Creswell, 2017b, s. 8). Nitel araştırmada problemin keşfedilmesi amacıyla katılımcıların deneyimlerinin yansıtılması, verilerin betimlenmesi ve yorumlanması süreçleri araştırmacıdan bağımsız değildir (Creswell, 2017a). Bu açıdan araştırmacının kendi konumu hakkında yüksek farkındalığa sahip olması ve bunu araştırma boyunca sürekli değerlendirmesi önemlidir (Creswell, 2017b, s. 8). Nitel araştırmanın planlanmasından verilerin analiz edilmesi ve yorumlanıp değerlendirilmesine kadar tüm aşamalar boyunca araştıran ile araştırılan arasındaki etkileşim dengesinin ve tarafsızlığın korunabilmesi için alınan önlemler titizlikle yansıtılmalıdır (Moree, 2018, s. 1-22). Bu yansıtıcılık, araştırmacının araştırma sürecinde kendisi ve katılımcılar hakkında sürekli saha notları tutması yoluyla gerçekleşmektedir. Bu strateji çalışmanın titizliğini, teyit edilebilirliğini veya tarafsızlığını sağlamak ve ayrıca veri doygunluğunu gözlemek için kullanılmaktadır (Aguboshim, 2021, s. 185).

Nitel araştırmacılar, araştırdıkları popülasyonu ayrıntılı bir şekilde resmedebilmek için genellikle derinlemesine görüşmeleri veya katılımcı gözlemi kullanırlar (Clair ve Wasserman, 2007, s. 2). Gözlemler, görüşmeler, dokümanlar, görsel-işitsel materyaller olmak üzere dört kategoride ele alınan niteliksel veri toplama teknikleri; saha notları, sahaya dair resim ve fotoğraflar, açık uçlu görüşme dökümleri, resim, fotoğraf, video, gözlem ve görüşmelerden elde edilen verileri destekleyen fiziksel izler gibi verileri içermektedir (Creswell, 2017b, s. 111-113; Merriam, 2015b, s. 140). Nitel araştırmacılar saha gözlemlerinden, derinlemesine açık uçlu görüşmelerden ve yazılı belgelerden titizlikle elde ettikleri verileri tümevarımsal olarak inceleyerek anlamlar, kalıplar ve temalar ortaya çıkarırlar (Cypress, 2015, s. 361).

Nitel araştırma, araştırmacının önyargısına fazlasıyla açık olduğu, tekrarlanabilirlikten ve genellenebilirlikten yoksun olduğu ileri sürülerek niceliksel yaklaşımları benimseyen pozitivist paradigma tarafından eleştirilmektedir (Crossan, 2003, s. 46). Pozitivist paradigmanın benimsediği nicel araştırmalarda genelleme kaygısı bulunmaktadır ve araştırmacının tarafsız olması önemlidir. Nicel araştırma öncelikle sayısal verilerle ilgilenirken, nitel araştırma yöntemleri daha esnek, duyarlı ve bağlamsal bilgilere açıktır. Nicel yaklaşımın sayısal ve objektif olması, daha güvenilir bir yöntem olarak kabul görmesini sağlamış olsa da nitel yöntemler de insanların sahip oldukları inançlarını, yaşam deneyimlerini, benimsedikleri tutumları, davranış şekillerini ve etkileşim yöntemlerini anlamak için daha işlevseldir (Pathak vd., 2013, s. 192). Çünkü niteliksel araştırmalarda araştırılan durum, katılımcıların bakış açılarıyla tanımlanır (Merriam ve Grenier, 2019, s. 20). Nitel araştırmacılar tarafından genellenebilirliğin aranmadığı açıktır (Mandal, 2018, s. 625).

Nitel araştırmaların doğruluğu ve kalitesi araştırma bulgularının çalışmanın amacını yansıtmalarını sağlayan güven duyulabilirlik kriterleriyle değerlendirilmektedir (Sin, 2010, s. 305). Araştırma sürecini kapsamlı bir şekilde tasvir etmek nitel araştırmacının kalitesini artırmaktadır. Bu odakta araştırmacının bağlamından sonuçları analiz etmeye kadarki tüm süreç kapsamlı bir şekilde sunulmalıdır (Yadav, 2022, s. 685). Ayrıca araştırmacının güven duyulabilirliği için araştırmacılar yeterli nitelik ve nicelikte veri topladıklarına dair bazı kanıtlar sunmalıdırlar (Williams ve Morrow, 2009, s. 578). Bu aşamada güven duyulabilirlik açısından araştırmacının kalitesini doğrudan etkileyen veri doygunluğu (Fusch ve Ness, 2015, s. 1408), nitel araştırmalarda kalitenin bir göstergesi olarak kabul edilmekte ve örneklem büyüklüğünün şeffaf bir şekilde açıklanmasını gerektirmektedir (Hennink ve Kaiser, 2022, s. 1; O'reilly ve Parker, 2013, s. 191). Araştırmacıların doygunluğa ulaşıp ulaşmadıklarını, buna nasıl ulaştıklarını ve örnekleme sırasında hangi sorunlarla karşılaştıklarını açıklıkla belirtmeleri önemlidir (O'reilly ve Parker, 2013, s. 194). Bu çalışma, nitel araştırma yöntem ve tekniklerini kullanarak araştırma yapacak olan araştırmacılara veri doygunluğunu nasıl gerçekleştireceklerine ve veri doygunluğu açısından dikkat edilmesi gereken hususlara dair bir rehber ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada nitel araştırmada veri doygunluğu, doygunluk türleri ve doygunluğu etkileyen faktörler hakkında bilgi verilecektir. Türkiye'de nitel araştırmada veri doygunluğunu kapsamlı bir şekilde ele alan araştırmalar oldukça sınırlıdır ve bu çalışmanın temel motivasyonu veri doygunluğu hakkında literatüre katkı sunacak olmasıdır.

Nitel Araştırmalarda Örneklemin ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi

Nitel araştırmada örneklem araştırmacının sonunda ortaya koyulacak sonuçları etkileyecek olması nedeniyle dikkatlice ve özenle seçilmelidir (Patton, 2014, s. 229). Nitel araştırmacılar, araştırılacak olan problem ile ilgili fikir sahibi olan, deneyimleri olan, araştırılan hususla ilgili olarak yaşantılarından bilgi oluşturabileceği düşünülen kişileri örnekleme dahil etme amacındadır (Kümbetoğlu, 2012, s. 97). Bu açıdan nitel araştırmacılar katılımcı sayısından ziyade verilerin kalitesine ve zenginliğine odaklanan amaca yönelik olarak seçilmiş örnekleri kullanırlar (Hennink, Kaiser, ve Marconi, 2017, s. 591). Birçok araştırmada araştırılan konuyla ilgili her şeyi gözlemleyebilmek ve herkesle görüşme yapmak mümkün olmadığı için odaklanılacak kişileri ve bağlamı tercih etmek amacıyla bazı gerekçeler oluşturulmalıdır (Glesne, 2020b, s. 59). Bu doğrultuda araştırılan probleme dair en fazla bilginin ve anlamın keşfedebileceği, kişilerin deneyimlerinin ve algılarının en iyi şekilde değerlendirilebileceği küçük bir grup ele alınabilir (Glesne, 2020b, s. 62; Kümbetoğlu, 2012, s. 98; Merriam, 2015a). Nitel araştırmada en fazla kullanılan örnekleme türü, araştırmacının keşfetmek, anlamak, iç görü kazanmak istediği olguya ilişkin çoğu şeyin öğrenebileceği amaçlı örnekleme türleridir (Merriam, 2015a, s. 77). En yaygın amaçlı örnekleme türleri ise tipik durum örnekleme, aykırı durum örnekleme, maksimum çeşitlilik, kartopu ya da zincir örnekleme, ölçüt örnekleme, kolay ulaşılabilir örnekleme ve kuramsal örneklemedir (Merriam, 2015a, s. 77; Patton, 2014, s. 243-244).

Nitel araştırma sürecinin en belirsiz kısmı örneklem büyüklüğüdür. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesi için net bir yaklaşım bulunmamaktadır. Araştırmanın amacına, problemine, sahip olunan zaman ve kaynaklara, tercih edilen araştırma desenine ve ulaşılmak istenen verilerin derinliği ile genişliğine göre örneklem büyüğü değişiklik gösterebilmektedir (Patton, 2014, s. 242-245). Nitel araştırmanın aktarılabilişliğı için örneklem büyüklüğünün geniş bir deneyim yelpazesini yakalayacak kadar büyük, katılımcılardan toplanan verilerin tekrara düşmemesini sağlayacak kadar küçük olması gerekmektedir (Mandal, 2018, s. 626). Nitel araştırmada örneklem büyüklükleri genellikle verilerde hiçbir yeni bilgi veya temanın gözlemlenmediğı nokta olan “doğgunluk” kavramıyla açıklanmaktadır (Guest, Bunce, ve Johnson, 2006, s. 59). Verilerin tekrarlamaya başladığı noktayı ifade eden doğgunluk aşaması, yeterli bir örneklem büyüklüğüne ulaşıldığını göstermektedir (Hennink ve Kaiser, 2022, s. 2). Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünü genellikle veri doğgunluğuna ulaşılana kadar katılımcılarla yapılan görüşmeler belirlemektedir (Francis vd., 2010, s. 1229). Dokümanlardan elde edilen verilerin analiz edildiğı çalışmalarda ise daha fazla veriyi analiz etmenin yeni bir tema geliştirmesine yardımcı olmayacağı anlaşıldığında belge arayışı sonlandırılmaktadır (Morgan, 2022, s. 72). Bowen’a (2009, s. 33) göre doküman araştırmalarında çalışmanın amacı ve tasarımı göz önüne alındığında belgelerin ve içerdikleri kanıtların kalitesi, sayısından daha önemlidir. Özellikle araştırmanın verilerinin ağırlıklı olarak veya yalnızca belgelere dayandığı durumlarda, geniş bir belge dizisine erişmek genellikle daha iyidir. Ancak belgeler verileri doğrulamak veya desteklemek için kullanıldığında, birkaçı bile yeterli olabilir. Dokümanlar aracılığıyla veri toplamak, görüşme veya gözlem aracılığıyla veri toplamaktan pek farklı değildir. Araştırmacı hangi veri toplama tekniğini kullanırsa kullansın, yeni içgörülere açık olmalı ve verilere duyarlı olmalıdır (Merriam & Tisdell, 2016, s. 175). Verilere duyarlı olmak anlamıyla ilgili en ince detayların bile göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir (Bowen, 2009, s.32).

Nitel araştırmalarda uygun örneklem büyüklüğünü belirlemenin zor olduğı ve ayrıca örneklem büyüklüğünü belirleme konusunda çok fazla öznelliğın söz konusu olduğı belirtilmektedir. Çünkü araştırmacının bilgisinin, algısının, verimliliğinin kendine özgü olduğı ve bir araştırmacıdan diğereine değışebileceğı vurgulanmaktadır. Bunun da kalite kriterlerinin tanımlanmasını zorlaştıran öznelliğı beraberinde getirdiğı belirtilmektedir (Mandal, 2018, s. 626). Bu açıdan araştırmacıların kalitenin bir göstergesi olarak ele alınan doğgunluğu değıerlendirirken kullandıkları strateji ve kriterleri şeffaflıkla belirtmeleri ve örneklem büyüklüğünü gerekeçlendirmeleri oldukça önemlidir. Bu tür bir şeffaflık, nitel araştırmanın kalitesini ve titizliğini gösterir (Hennink ve Kaiser, 2022, s. 1).

Nitel Araştırmalarda Veri Doğgunluğu

Nitel araştırmalarda sahaya çıkmadan önce kaç görüşmenin gerekli olduğı tahmin edilememektedir (Guest vd., 2020, s. 2; Sims ve Cilliers, 2023, s. 2-3). Örneklem büyüklüğünü tahmin etmek için sıklıkla kullanılan kavramsal bir ölçüt olan veri doğgunluğu (Guest vd., 2020, s. 1), genel olarak tatmin edici bir veri toplama noktasına ulaşmak olarak tanımlanmaktadır (Mthuli, Ruffin, ve Singh, 2022, s. 2). Kavramsal anlamda doğgunluk, halihazırda ulaşılan ve analiz edilen verilerden yola çıkarak, araştırılan olguya ilişkin daha derin bir anlayış geliştirilemeyecekse veri toplama sürecinin sonlandırılabilceğine işaret etmektedir (Lowe, Norris, Farris, ve Babbage, 2018, s. 192-193; Yang vd., 2022, s. 511). Veri toplarken hiçbir ek sorun veya öngörünün tespit edilmediğı ve verilerin tekrarlamaya başladığı aşamada yeterli örneklem büyüklüğüne ulaşıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca veri doğgunluğuna daha fazla kodlama artık mümkün olmadığında ulaşılabileceğinden bahsedilmektedir (Fusch ve Ness, 2015, s. 1408). Nitel araştırmada doğgunluk sadece veri toplama sürecinde aranabildeğı gibi eş zamanlı olarak hem veri toplama hem de veri analiz sürecinde de ele alınabilir ve bu süreçte analizin devam edip etmeyeceğı, kategorilerin güvenilir bir şekilde tanımlanıp tanımlanmadığı değıerlendirilebilir (Daher, 2023, s. 1-14).

Verilerin doygunluk noktasının belirlenmesi, kapsamlı bir veri toplama ve analiz sürecine işaret ettiği için çok önemlidir (Abdul Majid, Othman, Mohamad, ve Abdul Halim Lim, 2018, s. 66). Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğü, nicel araştırmalarda olduğu gibi istatistiksel araçlarla belirlenmemektedir. Nitel araştırmanın kalitesi ve verilerin aktarılabirliği açısından örneklem büyüklüğünün neye göre belirlendiğinin belirtilmesi gerekmektedir (Mandal, 2018, s. 626). “Doygunluğa ulaşılan kadar veriler toplandı” gibi genel ve desteklenmeyen ifadeler dışında doygunluğa ilişkin zengin bir açıklama sunulması önemlidir (Hennink ve Kaiser, 2022, s. 9). Ayrıca, niteliksel araştırma yayımlayan dergiler de doygunluğun açıklıkla raporlanmasını teşvik etmede kritik bir rol oynamaktadır (Hennink ve Kaiser, 2022, s. 1). Bu anlamda veri doygunluğu örneklem yeterliliği için bir kriter olarak giderek daha fazla kabul görmektedir (Mandal, 2018, s. 624). Öyle ki doygunluk, nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde titizliğin temel taşı olarak kabul edilmektedir (Daher, 2023, s. 1; Guest vd., 2006, s. 60; Hennink ve Kaiser, 2022, s. 9). Ayrıca doygunluk, ortaya çıkan kategori ve temaların incelenen olguya uygun olup olmadığını değerlendirerek, tümevarımsal analiz sürecinin güven duyulabilirliğini sağlamak için kullanılmaktadır (Daher, 2023, s. 1). Bununla birlikte veri doygunluğu, araştırmacının veri toplarken harcayacağı zaman ve enerjiden tasarruf etmesini sağlaması açısından da önemlidir (Mwita, 2022, s. 414).

Doygunluğun kökeni, nitel araştırmanın gömülü teori yönteminin bir parçası olan teorik örnekleme sürecinden gelmektedir (Nelson, 2017, s. 554). Gömülü teoride teorik modeller geliştirilmekte ve elde edilen verilerle ortaya çıkan teoriler sürekli olarak karşılaştırılmaktadır. Doygunluk en başta kavram olarak gömülü teoride ele alınmakta (Glaser ve Strauss, 2017, s. 1-20) ve geliştirilmekte olan teorik modelin istikrara kavuştuğu noktayı ifade etmektedir (Guest, Namey, ve McKenna, 2017, s. 5). Doygunluk ilk başlarda gömülü teori üzerinden teorik doygunluk olarak ele alınmış olsa da günümüze kadar gömülü teori dışında farklı doygunluk türleri ortaya koyulmuştur. Doygunluk veri doygunluğu olarak genişletilerek kavramsallaştırılmaya ve işlevselleştirilmeye çalışılmıştır (Guest vd., 2006; Guest, Namey, ve Chen, 2020, s. 2; Hennink ve Kaiser, 2022, s. 9; Hennink vd., 2017, s. 592; Saunders vd., 2018, s. 1896; Yang, Qi, ve Zhang, 2022, s. 511). Böylece nitel araştırmalarda önemli bir metodolojik konu haline gelmiştir (Daher, 2023, s. 3).

Nitel Araştırmada Veri Doygunluğu Türleri

Gömülü teoride ele alınan teorik doygunluk dışında nitel yöntemler için veri doygunluğu (Guest vd., 2006; Guest vd., 2020; Hennink vd., 2017; Mandal, 2018; Saunders vd., 2018, s. 1896), tematik doygunluk (Guest vd., 2006; Hennink vd., 2017; Mandal, 2018; Saunders vd., 2018, s. 1896), önsel (apriori) tematik doygunluk (Creuzé vd., 2022, s. 4; Saunders vd., 2018, s. 1896; Sim, Saunders, Waterfield, ve Kingstone, 2018) ve anlam doygunluğu (Hennink vd., 2017; Yang vd., 2022) kavramları literatürde ele alınmaktadır. Bu başlıkta doygunluğu farklı şekillerde ele alan çalışmalardan bahsedilecek ve ortaya koyulan doygunluk türleri hakkında bilgi verilecektir.

Teorik doygunluk

Teorik kategorilerin geliştirilmesiyle ilgili olan teorik doygunluğun ana odağı örneklemedir (Saunders vd., 2018, s. 1897). Gömülü teoride kullanılan teorik örnekleme ortaya çıkan teorisin geçerli ve sağlam olması için bir olgunun tüm yapılarının tam olarak araştırılmasını ve desteklenmesini ifade eden teorik doygunluk ile bağlantılıdır (Hennink vd., 2017, s. 592). Veri doygunluğuna ulaşıncaya kadar örnekleme devam edilmesi gerektiğine işaret eden teorik doygunluk terimi (Francis vd., 2010, s. 1230), araştırmacının kategorinin özelliklerini geliştirebileceği hiçbir ek veri bulamadığı nokta olarak tanımlanmaktadır (Guest vd., 2020, s. 2). Ayrıca nitel araştırmada güven duyulabilirliğin bir ölçütü olarak ele alınan teorik doygunluk, toplanan ilave verilerin araştırmanın teorik modeline herhangi bir katkısının olmadığı aşama olarak değerlendirilmektedir

(Tutar, 2022, s. 129). Teorik doygunluk gömülü teoride “sürekli karşılaştırma” olarak adlandırılan ve teorinin sürekli iyileştirilmesine odaklanan bir süreci takip ederek değerlendirilir (Yang vd., 2022, s. 511). Burada araştırmacının teorik açıdan aydınlatıcı olup olmadığına odaklanılmaktadır (Sims ve Cilliers, 2023, s. 2-3).

Nitel araştırmalarda teorik doygunluğun bulunması, örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde ve veri toplamanın durdurulmasında belirleyici bir kriterdir (Nascimento vd., 2018, s. 232). Teorik doygunluğa dayalı olarak örneklem büyüklüğünün belirlenmesi, analiz sürecinde teorik bir kategorinin gelişme derecesi ile ilgilidir (Saunders vd., 2018, s. 1895). Bir gömülü teori araştırmasında derinlemesine görüşmeler, katılımcı olmayan gözlemler ve belge incelemeleri yoluyla elde edilen veriler kodlanarak kategoriler oluşturulmuştur. Bir veri kategorisi, görüşmelerin yüzde 70'inden fazlasında yansıtılıyorsa, üye kontrolleriyle doğrulanıyorsa ve önceki araştırmalara göre anlamlıysa doyuma ulaşıldığı sonucuna varılmıştır (Bowen, 2008, 148).

Veri doygunluğu

Elde edilen yeni verilerin önceki verilerde ifade edilenleri ne ölçüde tekrarladığıyla ilgili olan veri doygunluğunun odağı veri toplama sürecidir (Saunders vd., 2018, s. 1897). Veri doygunluğu, niteliksel örneklem büyüklüklerini tahmin etmek ve değerlendirmek için kavramsal bir ölçüttür (Guest vd., 2020, s. 1). Veri doygunluğu, bu verilerle bağlantılı teoriye herhangi bir referans olmaksızın, verilerdeki fazlalığın belirlenmesi meselesi olarak ele alınmaktadır (Saunders vd., 2018, s. 1896). Bu doğrultuda veri doygunluğu araştırmacının amaçlarına ulaşması için yeterli veri toplandığında ve önceki verilere hiçbir yeni bilgi dahil edilmediğinde veri toplama sürecinin sonlandırılması olarak ifade edilmektedir (Alam, 2021, s. 1). Doygunluğa ulaşmak için araştırmacının uzun bir süre boyunca veri toplama aşamasında kalması gerektiği ve aynı şeyleri tekrar tekrar görmeye veya duymaya başladığında, daha fazla veri topladıkça yeni bilgilerin ortaya çıkmamaya başladığını fark ettiğinde veri doygunluğuna ulaşılabileceği belirtilmektedir (Merriam ve Grenier, 2019, s. 27). Nitel araştırmada katılımcı sayısının verilerin zenginliğine bağlı olduğu ve yeni bir şey duymayana kadar ek katılımcılarla görüşmeye devam edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Austin ve Sutton, 2014, s. 438). Doygunluğun nasıl ve hangi aşamada elde edildiğini belirlemeyi amaçlayan bir araştırmada; veri toplama sürecinde belirli bir süre sonra, görüşülen katılımcıların önceki katılımcılarla hemen hemen aynı şeyi söylediği aşamada araştırmacının veri toplamayı durdurduğu açıklanmaktadır (Alam, 2021, s. 12).

Katılımcılarla görüşmelere devam ederken yeni bir şey duymama ve verilerin birbirini tekrar etmesi veri doygunluğunun sağlanmaya başladığına yönelik önemli bir işaret olmakla beraber, bu işaretin tek başına yeterli olmadığı unutulmamalıdır. Bu noktada veri doygunluğuna karar verirken araştırma sorularının önemli bir belirleyici olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmacılar verilerin araştırma sorularına hizmet edecek nitelikte olduğundan ve araştırma soruları doğrultusunda birbirini tekrar ettiğinden emin olmalıdır. Verilerin araştırma sorularıyla bağlantılı olarak birbirini tekrar ettiğinden emin olmanın iki yolu vardır. Birincisi araştırmacının detaylı bir şekilde saha notları tutmasıyla ilgilidir. Araştırmacının hem araştırma sahasıyla hem de her katılımcıyla yapılan görüşmeyle ilgili notlar alması, veri toplama sürecinde oluşturduğu verinin niteliğini takip etmesi açısından önemlidir. İkincisi ise veri toplama süreci ile veri analizi sürecinin eş zamanlı olarak ilerlemesiyle ilgilidir. Bu kapsamda araştırmacının yaptığı görüşmeyi kodladıktan sonra yeni bir görüşme yapması önerilir. Böylelikle araştırmacı veri toplama sürecinin araştırma sorularıyla uyumlu bir şekilde devam edip etmediğini, verilerin kaçınıcı görüşmeden itibaren birbirini tekrar etmeye başladığını kod ve kategoriler üzerinden gözlemleyebilme imkanına sahip olacaktır. Araştırmacı bu süreçteki gözlemlerinden yararlanarak henüz araştırma sahasından ayrılmamış olacağı için veri toplama sürecine yön verebilecektir. Örneğin, veri toplama sürecine devam eden araştırmacının beş görüşme yapıp her bir görüşmeyi kodladığını varsayalım. Araştırmacı bu görüşmelerin kodlamasını yaparken oluşturduğu kodların araştırma sorularına hizmet edecek nitelikte olmadığını fark edebilir ve bu sorunun kaynağını tespit etmek için veri toplama sürecine ara verebilir. Bu kapsamda danışman veya akran desteğinden yararlanabilir, görüşme formunu ve

görüşme becerilerini gözden geçirebilir veya literatürü inceleme ihtiyacı duyabilir. Sorunun kaynağını tespit edip gerekli önlemleri aldıktan sonra tekrardan sahaya dönerek araştırma sorularıyla uyumlu bir şekilde görüşme yapmaya devam edebilir. Diğer bir taraftan araştırmacının veri analizine görüşmeleri tamamladıktan ve araştırma sahasıyla bağlantısını sonlandırdıktan sonra başlamış olması durumunda, verilerin araştırma sorularıyla uyumuyla ilgili karşılaşılabileceği soruna müdahale etmesi çok daha zor olacaktır.

Tematik doygunluk

Yeni kodların veya temaların ortaya çıkmasıyla ilgili olan tematik doygunluğun odağı analiz aşamasıdır (Saunders vd., 2018, s. 1898). Toplanan verilerin genişliğine odaklanan tematik doygunluk (Yang vd., 2022, s. 511), teorik doygunlukla benzer bir yaklaşımı benimser ancak burada doygunluk mevcut teorik kategorilerin tamlığından ziyade yeterli kod veya temanın belirlenmesine odaklanır (Saunders vd., 2018, s. 1898). Doygunluk yeni kod, kategori ve tema belirlenmeyene kadar veri toplamanın ve analizin sürdürülmesi olarak nitelendirilmektedir (Merriam ve Grenier, 2019, s19-32; Yang vd., 2022, s. 511). Çalışmayı tekrarlamak için yeterli bilgi olduğunda ve daha fazla kodlama artık mümkün olmadığında veri doygunluğuna ulaşılır (Fusch ve Ness, 2015, s. 1408). Kod doygunluğu, hiçbir ilave sorunun tespit edilmediği ve kod kitabının istikrar kazanmaya başladığı nokta olarak da tanımlanmaktadır (Hennink vd., 2017, s. 594). Elde edilen gözlemler yeni temalara katkıda bulunmadığı zaman tematik doygunluğa ulaşılabilirliği ifade edilmektedir (Lowe vd., 2018, s. 191). Doygunluğun değerlendirilmesinde sıklıkla kullanılan kod doygunluğu ve anlam doygunluğunun karşılaştırıldığı bir araştırmada; kod doygunluğuna ulaşmanın tek başına yetersiz olabileceği, sorunları tam olarak anlamak için daha fazla veriye ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Birkaç görüşmeden sonra kod doygunluğuna ulaşılarak araştırılan olgunun ana hatlarının ortaya koyulabileceği ancak ilgilenilen olguyu anlamak ve önemli anlam taşıyan verilerde derinlik ve zenginlik sağlamak için daha fazla veriye ihtiyaç duyulacağı anlaşılmıştır (Hennink vd., 2017, s. 604-605). Veri doygunluğuna nasıl ulaşıldığını göstermek amacıyla yapılan bir araştırmada süreç boyunca, veri doygunluğuna işaret eden yeni kodlar üretilmediğinde görüşmelerin sona erdiği belirtilmiştir (Abdul Majid vd., 2018, s. 67). Bu örnekten de anlaşılacağı üzere tematik doygunluğun değerlendirildiği süreçte aynı zamanda veri toplama süreci de devam etmektedir. Veri toplama ve analiz aşamasının eş zamanlı olarak ilerlemesi hem veri toplama sürecine odaklanan bir doygunluk türü olan veri doygunluğunun hem de analiz aşamasına odaklanan bir doygunluk türü olan tematik doygunluğunun sağlanmasını olanaklı kılmaktadır.

Literatürde tematik doygunluğa nasıl ulaşıldığını detaylı bir şekilde açıklayan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Guest ve arkadaşları (2006), iki Batı Afrika ülkesindeki kadınlarla yapılan altmış derinlemesine görüşmeden elde ettikleri verileri kullanarak tematik analiz boyunca kod doygunluğuna nasıl ulaştıklarını sistematik olarak anlatmışlardır. Veri setine dayanarak, içeriği yansıtan temalar için temel unsurların altı görüşme kadar erken bir zamanda mevcut olmasına rağmen, doygunluğun ilk on iki görüşmede meydana geldiğini ortaya koymuşlardır. Analizin ilk aşamasında 109 kod elde ettikten sonra, altı görüşmeden oluşan her sette bu kodlardan kaç tanesinin tespit edildiğini kontrol etmişlerdir. 12. görüşmede 109 kodun neredeyse yüzde 100'ünün bulunduğu sonucuna varmışlardır. 12. görüşme doyumuna ne zaman ulaşılacağına karar vermek amacıyla doyum eşiği olarak kullanılmıştır.

Önsel (a priori) tematik doygunluk

Belirlenen kodların veya temaların verilerde örneklendirilme derecesiyle ilgili olan önsel (a priori) tematik doygunluk örnekleme sürecine odaklanmakta (Saunders vd., 2018, s. 1898) ve veri analizinin tüm dengelim yaklaşımıyla yapılmasına dayanmaktadır. Tüm dengelimsel analiz mantığında, tamamen veya ağırlıklı olarak önceden tanımlanmış temaların verilere yansıtılması esastır (Sim vd., 2018, s. 7-11). Kodlar ya da temalar düzeyinde teoriyi örnekleme amacıyla veri toplandığından dolayı bu doygunluk türü önsel tematik

doygunluk olarak adlandırılmaktadır. Bu doygunluk türü önceden belirlenmiş kodların veya temaların verilerde yeterli bir şekilde temsil edilip edilmediğini ifade etmektedir (Saunders vd., 2018, s. 1898). Bir nitel araştırmada homojen bir örneklem grubunda doyum noktasına ulaşmak için 15-20 katılımcının gerekli olacağı öngörülmüştür. Çalışmaya 16 katılımcı dahil edildikten sonra belirlenen kod ve temalar toplanan verilerde büyük oranda örneklenmesi ile önsel tematik doygunluğa ulaşıldığı ifade edilmiştir. Bu çalışmada aynı zamanda diğer doygunluk türlerine de ulaşıldığı vurgulanmaktadır (Creuzé vd., 2022, s. 4-5).

Anlam doygunluğu

Tematik analizde ortaya çıkan her bir kodu anlamak bir dizi görüşme gerektirmektedir. Bir kod başlangıçta tek bir görüşmede belirlenebilir. Ancak kodun tüm boyutlarını ortaya çıkararak konuyu tam olarak anlamak için birden fazla görüşme yapılması gerekir. Anlam doygunluğu kodların basitçe tanımlandığı kod doygunluğunun ötesinde, kodların tam olarak anlaşılması için daha fazla veri toplanmasını gerektirmektedir. Görüşmeler yapılırken her şeyi duymaktan ziyade duyduğumuz bilgilerin ne kadarının anlaşıldığı önem kazanmaktadır. Anlam derinliğine ulaşırsa ancak o zaman veri doygunluğunun iddia edilebileceği belirtilmektedir (Hennink vd., 2017, s. 605). Bu anlamda araştırma verilerinin derinliğine odaklanan anlam doygunluğu (Yang vd., 2022, s. 511), sorunların tüm boyutlarının anlaşıldığı nokta olarak tanımlanmaktadır (Hennink vd., 2017, s. 594). Bireysel görüşmeler ve odak grup görüşmeleri yoluyla veri toplanarak gerçekleştirilen bir nitel araştırmada anlam doygunluğunun, "bir katılımcının yanıtının diğer katılımcıların yanıtlarıyla oluşturulmuş temalar içerisinde anlaşılmasıyla sağlandığı" ifade edilmiştir (Christopher, 2020, s. 51). Yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılarak toplanan verilerin tematik analiz yoluyla analiz edildiği başka bir nitel araştırmada ise araştırmacı, 9. görüşmeden sonra kod doygunluğuna ulaşıldığını fakat anlam doygunluğunun 13. Görüşmeden sonra ortaya çıktığını belirtmiştir. Kod doygunluğundan sonra gerçekleştirilen bu dört görüşme sırasında sunulan verilerin, önceki görüşmelerdeki kodları ve anlamları/temaları doğruladığı anlaşılmıştır (Bouska, 2023, s. 121-122).

Doygunluğu değerlendirmeye yönelik tematik doygunluk ve anlam doygunluğu yaklaşımını karşılaştırmak amacıyla, 25 derinlemesine görüşmenin incelendiği bir araştırmada, dokuz görüşmede kod doygunluğuna ulaşılmış ve çeşitli temalar belirlenmiştir. Ancak konuların derinlemesine anlaşılmasını sağlayan anlam doygunluğuna ulaşmak için 16 ila 24 görüşmeye ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle, derinlemesine bir anlam elde edebilmek ve "her şeyi anlamak" için sadece kod doygunluğunun yeterli olmayacağı, daha fazla veriye ulaşarak anlam doygunluğunun da sağlanması gerektiği sonucuna varılmıştır (Hennink vd., 2017, s. 605).

Anlam doygunluğuna ulaşmak için elde edilen verilerin çeşitliliği, netliği ve anlam derinliğinin sürekli olarak izlenmesi, daha az anlaşılan alanlara ve katılımcılara odaklanılması gerektiği belirtilmektedir (Hennink vd., 2017, s. 605). Hennink, Kaiser, ve Weber (2019, s. 2483) örneklem büyüklüğünün tahmin edilmesi amacıyla yaptıkları bir odak grup çalışmasında, bir dizi yeni sorunu tanımlamak için dört odak grubun yeterli olduğunu, ancak bu sorunları tam olarak anlamak için daha fazla gruba ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymuşlardır.

Anlam doygunluğunu ele alan çalışmalar (Bouska, 2023; Christopher, 2020; Hennink, 2017), nitel araştırmanın anlama ve keşfetme amacına uygun olarak elde edilen veriler anlaşılınca ve araştırılan olgu hakkında zengin bilgiler ortaya koyuluncaya kadar veri toplama ve analiz aşamasının sürdürülmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Veri Doğunluğunu Etkileyen Faktörler

Nitel araştırmalarda doğunluğa ne zaman ulaşılacağı, doğunluğun nasıl değerlendirileceği ve doğunluğa ulaşmak için ne kadar örneğin yeterli olacağı hususlarına dair bir belirsizlik mevcuttur (Alam, 2021, s. 8; Francis vd., 2010, s. 1229; Hennink ve Kaiser, 2022, s. 1; Saunders vd., 2018, s. 1893). Ayrıca veri doğunluğunun başlıca belirleyicisi olarak sıklıkla örnekleme büyüklüğü kavramının öne sürüldüğü fakat veri doğunluğunu artırabilmek için birden fazla faktörün dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir (Mwita, 2022, s. 414). Literatürde doğunluğu etkileyen faktörleri ele alan çalışmalar oldukça sınırlıdır (Hennink vd., 2019; Mwita, 2022, s. 414; Roy, Zvonkovic, Goldberg, Sharp, ve LaRossa, 2015, s. 243). Çeşitli parametrelerin doğunluğu ve örnekleme büyüklüğünü nasıl etkilediğini ortaya koymak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır (Hennink ve Kaiser, 2022, s. 9; Hennink vd., 2019, s. 1495).

Doğunluğun verilerin kalitesi, çalışmanın kapsamı, konunun netliği, her katılımcıdan elde edilen yararlı bilginin miktarı, katılımcılarla kaç kez görüşüldüğü, gölge verilerin⁶ kullanımı ve araştırma sonuçları gibi bir dizi faktöre bağlı olduğu, bu faktörlerin örnekleme büyüklüğünü açıklamada yol gösterici olacağı belirtilmektedir (Morse, 2000, s. 3-5). Nitel araştırmada veri doğunluğunu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılan bir araştırmada 2018 ile 2022 yılları arasında yayımlanan 24 dergi makalesi incelenmiş ve önceden belirlenmiş kodlar ve temaların, örnekleme büyüklüğünün, araştırma konuları ile katılımcılarının uygunluğunun, veri toplama araçlarının sayısının ve veri toplama oturumlarının uzunluğunun veri doğunluğunu etkilediği anlaşılmıştır (Mwita, 2022, s. 414). Bunların dışında araştırmanın amacı, araştırmanın problemi, çalışma popülasyonunun özellikleri, kullanılan örnekleme stratejisi, verilerin kalitesi, kod kitabının karmaşıklığı, kod istikrarının da veri doğunluğu üzerinde etkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Hennink vd., 2017, s. 607; Mthuli vd., 2022, s. 4; Roy vd., 2015, s. 247-249).

Örnekleme büyüklüğü veri doğunluğunu etkilemektedir. Araştırmacıların doğunluğa ulaşıncaya kadar veri toplamaya devam etmesi gerektiği için daha fazla katılımcıya ulaşacağından örnekleme büyüklüğünün artacağı ve örnekleme büyüklüğü arttıkaça veri doğunluğuna ulaşma şansının da artacağı belirtilmektedir (Mwita, 2022, s. 417). Örnekleme büyüklüğü genel olarak doğunluğu ele alan çalışmaların çoğunda ele alınan bir faktör olmasına rağmen daha fazla katılımcıyı araştırmaya dahil ederek mi doğunluğa ulaşılacağı yoksa belirlenen örnekleme üzerinde daha fazla yoğunlaşarak mı doğunluğa ulaşılacağı belirsizdir. Bu anlamda doğunluğu etkileyen faktörlerin aynı zamanda örnekleme büyüklüğünü de etkileyeceği unutulmamalıdır.

Çalışmanın amacı da doğunluk üzerinde belirleyicidir. Karmaşık fenomenleri anlamak, açıklamak veya bir teori geliştirmek için anlam doğunluğuna ulaşılması gerektiği için daha büyük bir örnekleme ihtiyaç olacağı ve doğunluğa daha geç ulaşılacağı belirtilmektedir (Hennink vd., 2017, s. 606). Yani araştırmada belli bir olgu içindeki geniş çeşitliliği anlamak amaçlanırsa büyük ve heterojen bir örneklemin uygun olacağı, küçük gruplardaki karmaşık durumların keşfedilmesi amaçlanırsa daha küçük ve homojen bir örneklemin daha iyi bir seçim olabileceği belirtilmektedir (Roy vd., 2015, s. 247). Çalışmanın kapsamı ne kadar geniş olursa doğunluğa ulaşmak o kadar uzun sürecektir (Morse, 2000, s. 3).

Çalışmanın amacına bağlı olarak araştırmaya dahil edilecek katılımcıların araştırılacak konuyla uygunluğu, başka bir ifadeyle araştırmaya dahil edilen katılımcıların çalışmanın aradığı bilgiye sahip olup olmadığı, o çalışmaya ne sunabileceği doğunluğu etkileyen bir unsur olarak ele alınmaktadır (Mwita, 2022, s. 417). Ayrıca örneklemin çeşitli olması durumunda hem kod hem de anlam doğunluğuna ulaşmak için daha fazla katılımcıya ihtiyaç duyulabileceği belirtilmektedir.

⁶ Katılımcıların kendi deneyimlerinin yanı sıra başkalarının deneyimleri hakkındaki ifadelerini içerir. Ayrıca kendi deneyimlerinin diğerlerine nasıl benzediğini veya onlardan nasıl farklılaştığı hakkındaki ifadeleri de gölge veri olarak adlandırılmaktadır (Morse, 2000, s. 4-5).

Araştırma konusunun doğası da veri doygunluğunu etkiler. Araştırılan konu açık ve netse, görüşmelerde katılımcılardan veriler rahatlıkla elde edilebiliyorsa daha az katılımcıya ihtiyaç duyulacaktır. Araştırmanın konusu zorlayıcı ve anlaşılması zorsa, katılımcılar konu hakkında konuşmaktan çekiniyorsa katılımcı sayısını artırmak gerekecektir ve dolayısıyla doygunluğa daha geç ulaşılacaktır (Morse, 2000, s. 4).

Araştırma problemi örneklem büyüklüğünün ve doygunluğun bir göstergesidir. Çok boyutlu konuları ve muhtemelen çelişkili bakış açıları içeren karmaşık bir araştırma probleminin, tek boyutlu bir araştırma probleminden daha büyük bir örneklem büyüklüğü gerektirdiği belirtilmektedir (Mthuli vd., 2022, s. 6). Ayrıca karmaşık bir araştırma problemi, araştırmacının farklı veri toplama yöntemleri kullanarak kapsamlı veri toplamasını ve veri toplamak için daha uzun zaman harcamasını gerektireceğinden doygunluğa daha yavaş ve daha geç ulaşmasına neden olacaktır (Aldiabat ve Le Navenec, 2018, s. 249).

Veri toplamak için kullanılan sürenin veri doygunluğu üzerinde önemli bir etkisinin olduğu, veri toplamak için harcanan zaman arttıkça toplanan veri miktarının da artacağı ve dolayısıyla doygunluğa ulaşma şansının daha yüksek olacağı belirtilmektedir (Mwita, 2022, s. 417). Veri toplamak için nitel araştırmacının sahada geçireceği sürenin kısa olmasının veri doygunluğuna ulaşamamasına neden olacağı belirtilmekte ve sahada ne olup bittiğini anlamak ve katılımcılarla yakınlık kurmak, gözlemlemek ve onlarla kendi sosyal bağlamlarında görüşme yapmak için uzun bir zamana ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır (Aldiabat ve Le Navenec, 2018, s. 249).

Verilerin kalitesinin doygunluğu etkilediği, araştırılan konuyla ilgili daha derin ve daha zengin içgörü sağlayan verilerin doygunluğa ulaşmayı kolaylaştıracağı belirtilmektedir (Hennink vd., 2017, s. 606). Elde edilen verilerin kalitesi, yeni kodlar ve temalar üretme yeteneği ile değerlendirilebilir. Ayrıca verilerin kalitesi görüşme süreci ve katılımcılarla doğrudan ilişkilidir (Tutar, 2022, s. 131). Bazı katılımcılar araştırılan konu hakkında daha fazla deneyime sahip olabilir ve paylaşmaya istekli olabilir, görüşmeye yeterli zaman ayırarak dikkatini verebilir ve bazıları kendini diğerlerinden daha iyi ifade edebilir (Morse, 2000, s. 4).

Kullanılan veri toplama araçlarının sayısı da doygunluğu etkilemektedir. Birden fazla veri toplama aracının kullanılmasının toplanan veri miktarını artırarak doygunluğa ulaşma şansını artıracığı belirtilmektedir (Aldiabat ve Le Navenec, 2018, s. 249; Mwita, 2022, s. 417). Farklı veri toplama yöntemlerinin, veri miktarının yeterliliğini farklı şekillerde etkilediği belirtilmektedir (Mandal, 2018, s. 627). Bununla birlikte, kullanılan veri toplama yöntemlerinin sayısının, araştırma konusunun karmaşıklığına ve araştırma sorusuna bağlı olduğu vurgulanmaktadır (Aldiabat ve Le Navenec, 2018, s. 249).

Doygunluk hedefi ve odağı da doygunluğu etkileyen unsurlardandır. Örneğin, “*Doygunluğun hedefi tüm veriler mi yoksa temel kodlar mıdır?*”, “*Doygunluğun odağı kod doygunluğu mu, anlam doygunluğu mudur?*”, “*Ulaşılmak istenen doygunluk seviyesi nedir?*” gibi soruların cevaplanması gerekmektedir. Bu soruların cevaplanmasının doygunluğa tam olarak nerede ulaşıldığını belirlemede kolaylık sağlayacağı vurgulanmaktadır (Hennink vd., 2017, s. 606).

Çalışmanın tasarımı ve gölge verilerin kullanımının da doygunluğu etkilediği belirtilmektedir. Çalışmanın tasarımı odak grup görüşmeleri veya aile görüşmelerini gerektiriyorsa, müdahale öncesi ve müdahale sonrası görüşmeyi gerektiren bir müdahale çalışması ise katılımcılar ile birden çok görüşme yapılacağından daha fazla veri elde edilecektir. Gölge verilerin analize dahil edilmesinin ise araştırmacıya görüşülen katılımcının kişisel deneyimlerinin ötesindeki deneyimler hakkında fikir vereceğinden doygunluğa ulaşmayı kolaylaştıracağı belirtilmektedir (Morse, 2000, s. 4-5). Ayrıca araştırma için ayrılan bütçenin kısıtlı olması, araştırmacının yetersiz eğitim almış olması, deneyimsiz olması ve sahada geçirilen sürenin çeşitli nedenlerle kısa olması doygunluğu olumsuz etkileyen faktörler olarak ele alınmaktadır (Aldiabat ve Le Navenec, 2018, s. 252). Veri doygunluğu açısından dikkat edilmesi gereken hususlara yönelik hem ilgili literatürde yer alan bilgiler ışığında (Aldiabat ve Le Navenec, 2018; Hennink vd., 2019; Mandal, 2018; Morse, 2000; Mthuli vd., 2022; Mwita, 2022; Roy, Zvonkovic, Goldberg, Sharp ve LaRossa, 2015) hem de yazarların kendi deneyimlerinden yola çıkarak oluşturdukları tabloya aşağıda yer verilmektedir. Bu tabloda veri doygunluğu açısından araştırmanın tasarlanmasıyla, verilerin oluşturulmasıyla ve verilerin analiz edilmesiyle ilgili süreçlerde dikkat edilmesi gereken hususlara değinilmektedir.

Tablo 1

Veri Uygunluğu Açısından Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Araştırmanın tasarlanmasıyla ilgili süreçler	
Araştırmanın konusu	Araştırma konusu açık ve net olmalıdır
Araştırmanın problemi ve amacı	Problemin karmaşık ve çok boyutlu olmamasına dikkat edilmelidir. Araştırmanın kapsamının geniş olması veri uygunluğuna ulaşma sürecinin uzamasıyla sonuçlanabilir.
Literatürün taranması	Araştırma konusuyla ilgili kavram, teori ve araştırmalara hâkim olmak hem araştırma probleminin açık ve net bir şekilde belirlenmesini hem de amaca hizmet eden bir veri oluşturma aracının hazırlanmasını olanaklı kılacaktır. Her iki durumun da veri uygunluğuna ulaşmayı kolaylaştıracağı öngörülmektedir.
Verilerin Oluşturulmasıyla ilgili süreçler	
Araştırmacının yöntemle ilgili yetkinliğinin olması	Nitel araştırma yöntemleri, veri oluşturma süreci, nitel veri analizi gibi konularda eğitim aldıktan sonra veri toplama sürecine başlamak daha nitelikli verilerin oluşturulmasını sağlayacaktır.
Görüşme formunun hazırlanması	Görüşme formu araştırmanın amacına hizmet eden sorulardan oluşmalı ve sorular oluşturulurken soru sorma teknikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Görüşme formuna son halini vermeden önce konu ve/veya yöntemle ilgili çalışmaları olan araştırmacılardan uzman görüşü almak ve pilot görüşmeler yapmak görüşme formunun niteliğini arttırarak veri uygunluğunu olanaklı kılacaktır.
Örnekleme türü	Katılımcılara ulaşmak için yararlanılan örneklem türü veri uygunluğunu etkilemektedir. Örneğin benzeşik örneklemenin kullanıldığı araştırmada veri uygunluğuna daha hızlı ulaşmak mümkün iken, maksimum çeşitlilik örneklemesinin kullanıldığı araştırmada veri uygunluğuna ulaşma süreci daha uzun olabilir.
Örneklem büyüklüğü	Örneklem büyüklüğünün artması veri uygunluğunu da arttıracaktır. Bununla birlikte örneklemin sayıca artması veri uygunluğu için tek başına yeterli değildir; örneklemin amaca hizmet edecek şekilde genişlemesi ve nitelikli verilerin elde edilmesi elzemdir.
Katılımcıların seçimi	Araştırmaya dahil olma kriterleri araştırma konusuyla ilgili deneyimleri aktarabilmeyi olanaklı kılacak şekilde belirlenmelidir. Katılımcılar belirlenirken gönüllülüğe özellikle dikkat edilmelidir. Katılımcıların araştırmaya katılım konusundaki gönüllülüğü arttıkça nitelikli verilerin elde edilmesi daha olası olacaktır.
Görüşme süresi	Derinlemesine görüşmelerde görüşme süresinin kısa olması nitelikli veriye ve bunun bir sonucu olarak da veri uygunluğuna ulaşmayı zorlaştıracaktır. Görüşme süresi verilerin kapsamlı bir şekilde oluşturulmasını olanaklı kılacak şekilde planlanmalıdır. Görüşme süresinin uzun olması, aynı katılımcılarla birden fazla görüşmenin yapılması ve sahada geçirilen sürenin artmasının veri uygunluğu açısından olumlu yansımaları olacağı öngörülmektedir.
Düşünümsellik	Araştırmacının araştırmanın her aşamasında eleştirel düşünme ve sorgulama yapması, kendi duygularına ve düşüncelerine yönelik farkındalık geliştirmesi, daha nitelikli veriler elde etmesi açısından önemlidir. Araştırmacının konumsallığın farkında olarak araştırma sürecini yürütmesinin ve bunu okuyucuya olabildiğince yansıtmasının veri uygunluğu açısından da olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.
Verilerin analiz edilmesiyle ilgili süreçler	
Verilerin kodlanması	Verilerin oluşturulması süreci ile veri analizi sürecinin eş zamanlı olarak ilerlemesi nitelikli verilerin oluşturulduğundan emin olmayı sağlayan yöntemlerden birisidir. Yeni kodların üretilmediği aşamaya kadar veri oluşturma sürecinin devam etmesi gerekmektedir.
Tümevarımsal analiz	Belirlenen kod ve temaları temsil edecek yeterlilikte veri elde edene kadar veri toplamaya devam edilmesi gerekmektedir.
Katılımcı teyidi	Analiz süreci devam ederken oluşturulan kod, kategori ve temaların katılımcıların deneyimlerini yansıtıp yansıtmadığıyla ilgili katılımcılardan görüş talep edilebilir.
Uzman görüşü	Araştırma ekibinde yer almayıp araştırma konusu ve yöntemiyle ilgili deneyimli olan araştırmacılardan veri analizi ile ilgili geri bildirim yapmaları talep edilebilir.

Tablo 1’de verilen bilgiler ışığında veri doygunluğunun nitel araştırma sürecinin sadece bir bölümünde ele alınmadığını, aksine tüm süreçte veri doygunluğunu etkileyen faktörlerin olduğu ifade edilebilir. Ayrıca bu faktörlerin nitel araştırmanın güven duyulabilirliği açısından oldukça önemli olduğu unutulmamalıdır.

Sonuç ve Öneriler

Güven duyulabilirliğin göstergelerinden olan ve örneklem büyüklüğünün gerekçelendirilmesini sağlayan veri doygunluğu, her nitel araştırmada ele alınmasına rağmen doygunluğa hangi aşamada ulaşılacağı ve doygunluğun nasıl ifade edileceği tam bir netlik kazanmamıştır. Doygunluğun nitel araştırmada örneklem üzerindeki etkisi genel olarak kabul görmüş olmasına rağmen detaylı bir şekilde nasıl açıklanacağı araştırmacılar için belirsiz ve zorlayıcı bir mesele olmaktadır. Nitel araştırma raporlarında veri doygunluğuna ulaşılan kadar veri toplama sürecinin devam ettiği sıklıkla vurgulansa da veri doygunluğu yeterince gerekçelendirilememektedir.

Nitel araştırmada kökleri gömülü teoriye dayanan doygunluk kavramı uzunca bir süre teorik doygunluk odağında ele alınmıştır. Fakat doygunluğun geliştirilen teoriyi yeterince destekleyecek kadar veri elde etme odağı dışında da bazı anlamlarının olduğu ve bunun her çalışmaya uyarlanamayacağı anlaşılmış ve doygunluk kavramı veri doygunluğu olarak genişletilmiştir. Veri toplama sürecine odaklanan ve elde edilen verilerin tekrarlamaya başladığı nokta olarak ifade edilen veri doygunluğu analiz aşamasında da ele alınmaktadır. Veri analizinde kodlar tekrar etmeye başladığında, yeterli kod ve temaya ulaşıldığında doygunluğa ulaşılabileceği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte elde edilen temaların daha derinlikli bir anlayış ortaya koymak ve anlam doygunluğuna ulaşmak için daha fazla veriye ihtiyaç duyulması da söz konusu olabilmektedir. Böylece veri doygunluğu gömülü teoriden temellenerek teorik doygunluk olarak literatüre kazandırılmış olsa da sonradan doygunluğun sadece örneklem düzeyinde ele alınamayacağı ortaya koyulmuştur. Bu anlamda tematik doygunluk, önsel tematik doygunluk, anlam doygunluğu ve veri doygunluğu gibi çeşitli doygunluk türleri literatüre kazandırılmıştır.

Nitel araştırmalarda doygunluğa ulaşmak ve doygunluğu belirlemek için net bir formül bulunmamaktadır. Veri doygunluğu araştırmanın tasarlanmasından analiz edilmesine kadarki süreçlerle ilişkilidir. Buna göre araştırmacının araştırmanın tasarlanmasından analize kadarki tüm aşamalarında veri doygunluğunu bilinçli olarak gözlemlemesi ve tam olarak hangi aşamada doygunluğa ulaşıldığını şeffaflıkla araştırma raporunda belirtmesi gerekmektedir.

Doygunluğun değerlendirilmesi, toplanan bilgilerin kalitesi, araştırma yöntemi, örnekleme stratejisi ve araştırmanın amacı gibi çeşitli faktörlere bağlı olsa da nihayetinde bir kanaat ve deneyim meselesidir (Sandelowski, 1995, s. 183). Bu açıdan bakıldığında nitel araştırmacıların doygunluk konusuna daha fazla odaklanarak ihmal edilen bu kavram hakkında daha fazla bilgiye sahip olması oldukça önemlidir. Araştırmacılar nitel bir araştırma tasarlamadan önce nitel araştırma yöntemleri ile ilgili eğitim almalı ve yorumsamacı paradigmanın doğasını kavramalıdır.

Araştırmacıların çalışmanın titizliğini ve veri doygunluğunu sağlamak için çeşitleme, üye kontrolü, düşünömsellik, akran değerlendirmesi gibi çeşitli stratejiler kullanabileceği belirtilmektedir (Aguboshim, 2021, s. 187). Nitel araştırmacıların bu stratejiler hakkında bilgi ve deneyim sahibi olması oldukça önemlidir. Doygunluğa ulaşmayı kolaylaştıran bu yöntemlerin nitel araştırma sürecinde titizlikle ele alınması ve yöntem kısmında takip edilen adımların detaylı bir şekilde açıklanması araştırmanın güven duyulabilirliğini artıracaktır.

Bu derleme hazırlanırken veri doygunluğunun nasıl sağlandığı ile ilgili açık ve şeffaf örneklerin sınırlı düzeyde olması doygunluk türlerinin örneklendirilmesini zorlaştırmıştır. Bu odakta nitel araştırmacıların veri doygunluğuna nasıl ulaştıklarını detaylı bir şekilde araştırmalarında yer vermeleri önerilmektedir. Bu veri

doygunluğu deneyimlerinin görünür hale gelmesi açısından önemlidir. Ayrıca nitel araştırmanın güven duyulabilirliği için önemi ortaya koyulan doygunluğa yayın süreçlerinde dikkat çekilerek, araştırmacılar nitel araştırmalarında doygunluğun gerekçelendirilmesi yönünde teşvik edilmelidir. Son olarak nitel araştırma için oldukça önemli ve hassas bir konu olan doygunluk hakkında gelecekte daha fazla araştırmanın yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Abdul Majid, M. A., Othman, M., Mohamad, S. F. ve Abdul Halim Lim, S. (2018). Achieving data saturation: Evidence from a qualitative study of job satisfaction. *Social and Management Research Journal (SMRJ)*, 15(2), 65-77. Erişim adresi: <https://ir.uitm.edu.my/id/eprint/23517>
- Aguboshim, F. C. (2021). Adequacy of sample size in a qualitative case study and the dilemma of data saturation: A narrative review. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 10(3), 180-187. doi:10.30574/wjarr.2021.10.3.0277
- Alam, M. K. (2021). A systematic qualitative case study: questions, data collection, NVivo analysis and saturation. *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal*, 16(1), 1-31. doi:doi/10.1108/QROM-09-2019-1825
- Aldiabat, K. M. ve Le Navenec, C. L. (2018). Data saturation: The mysterious step in grounded theory methodology. *The Qualitative Report*, 23(1), 245-261. doi:10.46743/2160-3715/2018.2994
- Allan, G. ve Skinner, C. (2020). Qualitative research. G. Allan ve C. Skinner (Eds.), In *Handbook for research students in the social sciences* (pp. 177-189). London: Routledge.
- Austin, Z. ve Sutton, J. (2014). Qualitative research: Getting started. *The Canadian Journal of Hospital Pharmacy*, 67(6), 436. doi:10.4212/cjhp.v67i6.1406
- Bouska , R. C. (2023). *Retirement adjustment in parents estranged from adult children: A generic qualitative study* (Doctoral Thesis, Capella University). Erişim adresi: [https://www.proquest.com/docview/2862039889?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true& source type=Dissertations%20&%20Theses](https://www.proquest.com/docview/2862039889?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&source type=Dissertations%20&%20Theses)
- Bowen, G. A. (2008). Naturalistic inquiry and the saturation concept: a research note. *Qualitative Research*, 8(1), 137-152. doi: 10.1177/1468794107085301
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. doi:10.3316/QRJ0902027
- Clair, J. M. ve Wasserman, J. (2007). Qualitative methods. G. Ritzer (Eds.), In *The Blackwell Encyclopedia of Sociology* (pp. 3726-3733). Malden, MA: Blackwell Pub. doi:10.1002/9781405165518.wbeosq004
- Creswell, J. W. (2017a). *Eğitim araştırmaları: Nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi*. İstanbul: Edam.

- Creswell, J. W. (2017b). *Nitel araştırmacılar için 30 temel beceri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Creuzé, C., Lestienne, L., Vieux, M., Chalancon, B., Poulet, E. ve Leaune, E. (2022). Lived experiences of suicide bereavement within families: A qualitative study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(20), 13070. doi:10.3390/ijerph192013070
- Christopher, M.C. (2020). *A multiple case study: Public sector senior leaders' motivation to transfer soft skills training from a leadership development program* (Doctoral Thesis, Submitted to Northcentral University, California). Erişim adresi: [https://www.proquest.com/docview/2432413031?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Dissertations%20 &%20Theses](https://www.proquest.com/docview/2432413031?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses)
- Crossan, F. (2003). Research philosophy: towards an understanding. *Nurse Researcher*, 11(1), 46-55. Erişim adresi: <https://www.proquest.com/openview/50680005369760aa60ce4ea801e272d8/1?cbl=33100&pq-origsite=gscholar>
- Cypress, B. S. (2015). Qualitative research: The “what,” “why,” “who,” and “how”! *Dimensions of Critical Care Nursing*, 34(6), 356-361. doi:10.1097/DCC.0000000000000150
- Çelik, H., Baykal, N. B. ve Memur, H. N. K. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 379-406. doi:10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.16m
- Daher, W. (2023). Saturation in qualitative educational technology research. *Education Sciences*, 13(2), 98. doi:10.3390/educsci13020098
- Dempsey, L., Dowling, M., Larkin, P. ve Murphy, K. (2016). Sensitive interviewing in qualitative research. *Research in Nursing & Health*, 39(6), 480-490. doi:10.1002/nur.21743
- Ertugay, F. (2019). Sosyal bilimlerde nitel araştırma/esnek desen araştırması: Alana ilişkin zorluklar, sorunlar ve imkânlar. *Nitel Sosyal Bilimler*, 1(1), 48-68. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/pub/nsb/issue/51274/643977>
- Flynn, S. V. ve Korcuska, J. S. (2018). Credible phenomenological research: A mixed-methods study. *Counselor Education and Supervision*, 57(1), 34-50. doi:10.1002/ceas.12092
- Francis, J. J., Johnston, M., Robertson, C., Glidewell, L., Entwistle, V., Eccles, M. P. ve Grimshaw, J. M. (2010). What is an adequate sample size? Operationalising data saturation for theory-based interview studies. *Psychology and Health*, 25(10), 1229-1245. doi:10.1080/08870440903194015
- Fusch, P. I. ve Ness, L. R. (2015). Are we there yet? Data saturation in qualitative research. *The Qualitative Report*, 20(9), 1408-1416. Erişim adresi: <https://scholarworks.waldenu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1466&context=facpubs>
- Glaser, B. ve Strauss, A. (2017). *Discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. New York: Routledge.
- Glesne, C. (2020a). Nitel araştırmayla tanışma (E. Günel, Çev.). A. Ersoy ve P. Yalçinoğlu (Eds.), *Nitel araştırmaya giriş* içinde (Vol. 1-35, s. 1-187). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Glesne, C. (2020b). Ön hazırlık sizin için iyi olanı yapmak (P. Yalçınoğlu, Çev.). A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu (Eds.), *Nitel araştırmaya giriş* içinde (Vol. 1-35, s. 1-187). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Guest, G., Bunce, A. ve Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18(1), 59-82. doi:10.1177/1525822X0527
- Guest, G., Namey, E. ve Chen, M. (2020). A simple method to assess and report thematic saturation in qualitative research. *PloS one*, 15(5), 0232076. doi:10.1371/journal.pone.0232076
- Guest, G., Namey, E. ve McKenna, K. (2017). How many focus groups are enough? Building an evidence base for nonprobability sample sizes. *Field Methods*, 29(1), 3-22. doi:10.1177/1525822X16639015
- Güneş, D. ve Erdem, R. (2022). Nitel araştırmaların analizi: Meta-sentez. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 81-98. doi:10.18037/ausbd.1227313
- Hennink, M. ve Kaiser, B. N. (2022). Sample sizes for saturation in qualitative research: A systematic review of empirical tests. *Social Science & Medicine*, 292, 114523. doi:10.1016/j.socscimed.2021.114523
- Hennink, M., Kaiser, B. N. ve Marconi, V. C. (2017). Code saturation versus meaning saturation: how many interviews are enough? *Qualitative Health Research*, 27(4), 591-608. doi:10.1177/1049732316665344
- Hennink, M. M., Kaiser, B. N. ve Weber, M. B. (2019). What influences saturation? Estimating sample sizes in focus group research. *Qualitative Health Research*, 29(10), 1483-1496. doi:10.1177/1049732318821692
- Jackson, R. L., Drummond, D. K. ve Camara, S. (2007). What is qualitative research? *Qualitative Research Reports in Communication*, 8(1), 21-28. doi:10.1080/17459430701617879
- Khoa, B. T., Hung, B. P. ve Hejsalem-Brahmi, M. (2023). Qualitative research in social sciences: data collection, data analysis and report writing. *International Journal of Public Sector Performance Management*, 12(1-2), 187-209. doi:10.1504/IJPSPM.2023.132247
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lowe, A., Norris, A. C., Farris, A. J. ve Babbage, D. R. (2018). Quantifying thematic saturation in qualitative data analysis. *Field Methods*, 30(3), 191-207. doi:10.1177/1525822X17749386
- Mandal, P. C. (2018). Saturation in qualitative research: Considerations and limitations. *International Journal of Academic Research and Development*, 3(2), 624-628. Erişim adresi: <https://www.multidisciplinaryjournal.in/assets/archives/2018/vol3issue2/3-2-114-606.pdf>
- Merriam, S. B. (2015a). Araştırmanın desenlenmesi ve örneklem seçimi (S. Turan ve D. Yılmaz, Çev.). S. Turan (Ed.), *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* içinde (s. 55-82). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Merriam, S. B. (2015b). Dokümanlardan veri toplanması (S. Turan ve H. Özen, Çev.). S. Turan (Ed.), *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* içinde (s. 131-155). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık

- Merriam, S. B. ve Grenier, R. S. (2019). Assessing and Evaluating Qualitative Research. S. B. Merriam ve R. S. Grenier (Eds.), In *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis* (pp. 19-32). United States of America: John Wiley & Sons.
- Merriam, S. B. ve Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (4th ed.). United States of America: Jossey Bass.
- Moree, D. (2018). Qualitative approaches to studying marginalized communities. In *Oxford Research Encyclopedia of Education* (pp. 1-22). doi:10.1093/acrefore/9780190264093.013.246
- Morgan, H. (2022). Conducting a qualitative document analysis. *The Qualitative Report*, 27(1), 64-77. doi:10.46743/2160-3715/2022.5044
- Morse, J. M. (2000). Determining sample size Editorial. *Qualitative Health Research*, 10(1), 3-5. doi:10.1177/104973200129118183
- Mthuli, S. A., Ruffin, F. ve Singh, N. (2022). 'Define, Explain, Justify, Apply'(DEJA): An analytic tool for guiding qualitative research sample size. *International Journal of Social Research Methodology*, 25(6), 809-821. doi:10.1080/13645579.2021.1941646
- Mwita, K. (2022). Factors influencing data saturation in qualitative studies. *International Journal of Research in Business and Social Science* (2147-4478), 11(4), 414-420. doi:10.20525/ijrbs.v11i4.1776
- Nascimento, L. d. C. N., Souza, T. V. d., Oliveira, I. C. d. S., Moraes, J. R. M. M. d., Aguiar, R. C. B. d. ve Silva, L. F. d. (2018). Theoretical saturation in qualitative research: an experience report in interview with schoolchildren. *Revista Brasileira de Enfermagem*, 71, 228-233. doi:10.1590/0034-7167-2016-0616
- Nelson, J. (2017). Using conceptual depth criteria: addressing the challenge of reaching saturation in qualitative research. *Qualitative Research*, 17(5), 554-570. doi:10.1177/1468794116679873
- O'reilly, M. ve Parker, N. (2013). 'Unsatisfactory Saturation': a critical exploration of the notion of saturated sample sizes in qualitative research. *Qualitative Research*, 13(2), 190-197. doi:10.1177/1468794112446106
- Ormston, R., Spencer, L., Barnard, M. ve Snape, D. (2014). *The foundations of qualitative research* (Vol. 2). London: Sage Publications Ltd.
- Pathak, V., Jena, B. ve Kalra, S. (2013). Qualitative research Editöre mektup. *Perspectives in Clinical Research*, 4(3), 192. doi:10.4103/2229-3485.115389
- Patton, M. Q. (2005). Qualitative research. B.S. Everitt and D.C. Howell (Eds.), In *Encyclopedia of statistics in behavioral science* (Vol. 3, pp. 1633-1636). doi:10.1002/0470013192.bsa514
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi
- Pincock, K. ve Jones, N. (2020). Challenging power dynamics and eliciting marginalized adolescent voices through qualitative methods. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1-11. doi:10.1177/1609406920958895

- Probst, B. (2015). The eye regards itself: Benefits and challenges of reflexivity in qualitative social work research. *Social Work Research*, 39(1), 37-48. doi:10.1093/swr/svu028
- Roy, K., Zvonkovic, A., Goldberg, A., Sharp, E. ve LaRossa, R. (2015). Sampling richness and qualitative integrity: Challenges for research with families. *Journal of Marriage and Family*, 77(1), 243-260. doi:10.1111/jomf.12147
- Sandelowski, M. (1995). Sample size in qualitative research. *Research in Nursing & Health*, 18(2), 179-183. doi:10.1002/nur.4770180211
- Saunders, B., Sim, J., Kingstone, T., Baker, S., Waterfield, J., Bartlam, B., . . . Jinks, C. (2018). Saturation in qualitative research: Exploring its conceptualization and operationalization. *Quality & Quantity*, 52, 1893-1907. doi:10.1007/s11135-017-0574-8
- Sim, J., Saunders, B., Waterfield, J. ve Kingstone, T. (2018). Can sample size in qualitative research be determined a priori? *International Journal of Social Research Methodology*, 21(5), 619-634. doi:10.1080/13645579.2018.1454643
- Sims, D. ve Cilliers, F. (2023). Qualitatively speaking: Deciding how much data and analysis is enough. *African Journal of Health Professions Education*, 15(1), 2-3. Erişim adresi: https://hdl.handle.net/10520/ejc-m_ajhpe_v15_n1_a1
- Sin, S. (2010). Considerations of quality in phenomenographic research. *International Journal of Qualitative Methods*, 9(4), 305-319. doi:10.1177/160940691000900401
- Tutar, H. (2022). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik: Bir model önerisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 117-140. doi:10.18037/ausbd.1227323
- Williams, E. N. ve Morrow, S. L. (2009). Achieving trustworthiness in qualitative research: A pan-paradigmatic perspective. *Psychotherapy Research*, 19(4-5), 576-582. doi:10.1080/10503300802702113
- Yadav, D. (2022). Criteria for good qualitative research: A comprehensive review. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 31(6), 679-689. doi:10.1007/s40299-021-00619-0
- Yang, L., Qi, L. ve Zhang, B. (2022). Concepts and evaluation of saturation in qualitative research. *Advances in Psychological Science*, 30(3), 511-521. doi:10.3724/SP.J.1042.2022.00511

Extended Abstract

Purpose

Within the national literature, there is a limited discourse on data saturation—an indispensable factor for ensuring the trustworthiness of qualitative research and justifying sample size—highlighting a clear necessity for more comprehensive information on this subject. In the realm of qualitative studies in the literature, the concept of saturation is often encapsulated in broad statements, exemplified by expressions like “Data collection continued until saturation was attained.” These declarations amplify ambiguity surrounding data saturation, potentially raising concerns for researchers who are less experienced in the field. This study endeavors to provide a guide for researchers employing qualitative research methods and techniques on how to justify data saturation. The study is anticipated to offer insights and enhance awareness of data saturation for researchers engaged in the design of qualitative research.

Design and Methodology

This study constitutes a comprehensive review on data saturation within qualitative research. Within this framework, the study encompasses aspects such as establishing the sample and determining its size, exploring data saturation, types of saturation, and the factors influencing data saturation. Additionally, the researchers have crafted a table for guidance based on their own experiences and literature knowledge. This table delineates the considerations pertaining to data saturation throughout the research process.

Findings

The literature review undertaken in the context of this study reveals a lack of a definitive approach for determining sample size, which is addressed as the most ambiguous aspect of the qualitative research process. The sample size is contingent upon several variables, including the purpose and problem of the research, and the availability of time and resources. It is acknowledged that the finalization of the data collection process and determination of the sample are contingent upon factors such as the repetition of data, the acquisition of categories supporting the intended theoretical framework, the absence of new codes and themes, the sufficient representation of determined codes and themes in the acquired data, and the comprehensive understanding of all aspects related to the explored phenomenon. These statements collectively constitute saturation in the literature, underscoring the reciprocal influence between saturation and sample size as two key factors. It is essential, in terms of ensuring the trustworthiness of the research, to elucidate and justify transparently when and how the saturation of the sample size was achieved. Achieving this necessitates a discernment of the particular aspect of data saturation to concentrate on and the corresponding stage in qualitative research; concurrently, the researcher should possess comprehensive knowledge of the diverse types of data saturation to accurately determine saturation. Moreover, attaining saturation in research requires awareness of the factors influencing data saturation at every stage, starting from the process of designing the research. To provide guidance to researchers in this regard, a table is presented at the conclusion of the study, delineating the considerations pertaining to data saturation.

Research Limitations

The results of this study are pertinent exclusively to qualitative research. This study is a review.

Implications (Theoretical, Practical and Social)

Qualitative researchers need to prioritize the concept of saturation, enhancing their deeper understanding and proficiency in observing and transparently justifying saturation. Competent utilization of strategies such as triangulation, seeking expert opinion, member checking, and reflexivity is imperative to ensure data saturation, thereby influencing the trustworthiness of the research. Future research should delve deeper into data saturation. Competence in addressing data saturation is imperative across all research stages, wielding profound influence on the overall trustworthiness of the study and should be comprehensively evaluated.

Originality/Value

Within the national literature, the scarcity of studies comprehensively addressing data saturation in qualitative research is notable. Consequently, this study is anticipated to serve as a guiding reference for researchers engaging in qualitative research endeavors.

Araştırmacı Katkısı: Sinan AKÇAY (%50), Esra KOCA (%50).